รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส เขตสุขภาพที่ 1

Management Model of The Master Healthy Kids Healthy Food Schools, Health Region 1

พลอยเนตร ชนานันท์พจนิธิ[1], อโนชา วิปุลากร[2], ไพรชล ตันอุด[3], อรพรรณ พูลสวัสดิ์[4], พรพิสุทธิ์ ศรีประไหม[5]
นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ[1,3],นักวิชาการสาธารณสุขเชี่ยวชาญ[2],
พยาบาลวิชาชีพปฏิบัติการ[3], พยาบาลเทคนิคชำนาญงาน[5]
ศูนย์อนามัยที่ 1 เชียงใหม่ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
[1]Corresponding author, E-mail: ploynate99@gmail.com
(Revised: October 26, 2021; Revised: December 05, 2021; Accepted: February 18, 2022)

บทคัดย่อ

เด็กวัยเรียนเป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการที่รวดเร็ว ภาวะโภชนาการมีความสำคัญต่อเด็กวัยนี้ และเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาคนและประเทศชาติ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพดีและมีภาวะโภชนาการดี โรงเรียนจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเด็กทุกด้านแบบองค์รวม การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการ ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และกระบวนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส เก็บข้อมูลในระหว่างเดือนมีนาคม – สิงหาคม 2561 กลุ่มตัวอย่างคือบุคลากรในโรงเรียนแกนนำชุมชนและภาคีเครือข่ายจำนวนแห่งละ 10-12 คน ในโรงเรียนที่มีผลงานดีเด่นพร้อมเป็นต้นแบบโรงเรียนเด็กไทยแก้มใส จำนวน 5 โรงเรียน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เครื่องมือประกอบด้วยแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เกณฑ์การประเมินโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการบริหารจัดการ โดยกำหนดเป็นนโยบายหลักของโรงเรียน มีการจัดทำแผนและการดำเนินงานตามแผน มีระบบการกำกับ ติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน ภายใต้ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานเกิดจากความศรัทธาในโครงการพระราชดำริฯ ผู้บริหารให้ความสำคัญและสนับสนุน ทีมดำเนินงานมีความเข้มแข็ง มีความมุ่งมั่นตั้งใจเสียสละ ภาคีเครือข่ายให้ความร่วมมือโดยเน้นเด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา กระบวนการดำเนินงานและการพัฒนา ทำให้โรงเรียนมีผลการประเมินอยู่ในระดับยอดเยี่ยม มีระดับความสำเร็จด้านผลผลิตและผลลัพธ์อยู่ในระดับดีมาก แต่ด้านผลกระทบอยู่เพียงในระดับดี นักเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ มีจิตสาธารณะด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม แต่มีภาวะโภชนาการเกิน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่เพียงในระดับพอใช้ พบปัญหาอุปสรรคด้านผลิตผลทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการจัดอาหารกลางวันให้นักเรียน

จากผลการศึกษาเสนอแนะให้นำสิ่งที่ได้จากการวิจัยไปขยายผลและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ เพื่อสร้างเด็กไทยให้เติบโตเป็นประชากรที่มีสุขภาพดี และเป็นกำลังของชาติในอนาคต นำปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน และผลการดำเนินงาน เป็น “โอกาสในการพัฒนา”ตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) เชื่อมโยงจากระดับส่วนกลาง ลงสู่ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหารจัดการ โรงเรียนต้นแบบ เด็กไทยแก้มใส

ABSTRACT

School-age children are the age of rapid growth and development. Nutrition is important for children and be a very important factor for the development of people and the nation, to keep children healthy and nutritious. The school is important base for develop children in all aspects holistically. This study was qualitative research. The objective educated of management model, factors achievement, problems, obstacles and development process of the master healthy kids healthy food schools. Data collected during March – August 2018. The sample group was schools personnel, community leaders and network partners 10-12 people of each. the schools model for which have outstanding works, ready to be a master healthy kids healthy food school 5 schools. Collected data by in-dept interview and focus group discussion. The tools consist of basic information survey, assessment criterion of the master healthy kids healthy food schools and structured interview form. Analysis data by using descriptive statistics and content analysis.

The results of the study found that the sample had a management model by defining as the main policy of the school. There are clear plans and operations according to the plan, monitoring and evaluation system under the cooperation of all network partners. The operational factors achievement caused by the faith in the Royal Project. Executive give an importance and support, the operation team had strength commitment and selfless. Network partners cooperated with emphasis on child-centered development. The process of operation and development makes the school to have an excellent assessment, have success levels in productivity and results at a very good level but the impact was only at a good level. The students have desirable health behaviors, have a public mind in health promotion and environmental health, but have over nutritional and have academic achievement only at a fair level. Found problems and obstacles in agricultural produce is not enough to arrange lunch for the students.

From the results of the study, suggested to use the results of the study to expand and develop as a learning source, create Thai children grow up as a healthy populations and be nation power in the future, bring problems and obstacles of operations and operating results as a "development opportunity", according to the National Strategy 20 year period (2560-2579 B.C.), linked from a central level down to the regional level and local level.

Keywords: Management Model, Master school, Healthy Kids Healthy Food.

บทนำ

สถานการณ์ปัญหาด้านสุขภาพของเด็กวัยเรียนในปัจจุบัน มีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยีการสื่อสารและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพของเด็กวัยเรียน ทั้งปัญหาสุขภาพกาย ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาสังคมและอื่นๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เพศสัมพันธ์ เอดส์ อุบัติเหตุ สื่อยั่วยุ พฤติกรรมเนือยนิ่ง ฟันผุ และภาวะโภชนาการ เป็นต้น โดยเฉพาะปัญหาภาวะโภชนาการ ซึ่งมีความสำคัญต่อเด็กวัยเรียนและเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่ง สำหรับการพัฒนาคนและประเทศชาติ หากเด็กมีภาวะทุพโภชนาการจากการที่เด็กรับประทานอาหารไม่เพียงพอ ทำให้เด็กขาดอาหาร หากขาดอาหารระยะสั้น เด็กจะผอม แต่หากขาดอาหารเป็นเวลานานแบบเรื้อรังจะส่งผลให้เด็กเตี้ย ซึ่งมีผลมากมายต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิต ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ได้แก่ ภูมิต้านทานโรคต่ำ สติปัญญาต่ำ ความสามารถในการเรียนรู้บกพร่อง ในทางตรงกันข้ามเด็กที่มีภาวะโภชนาการเกิน หรือภาวะเด็กอ้วน ทำให้เพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเรื้อรังในอนาคต เช่น โรคเบาหวาน โรคกระดูกพรุน โรคอ้วนลงพุง โรคความดัน-โลหิตสูง และโรคหัวใจ เป็นต้น

จากสถานการณ์ภาวะโภชนาการของเด็กไทย ในระบบฐานข้อมูล HDC ตั้งแต่ปี 2558 - ปัจจุบัน พบว่า มีเด็กวัยเรียนที่อยู่ในภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนมากขึ้น และมีแนวโน้มสูงขึ้นทุก ๆ ปี โดยพบร้อยละ 9.23 ในปี 2558 เพิ่มเป็นร้อยละ 11.13 ในปี 2561 ซึ่งเป้าหมายกำหนดให้ไม่เกินร้อยละ 10 ขณะเดียวกันภาวะเตี้ย และภาวะผอม ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ โดยในปี 2561 พบภาวะเตี้ยร้อยละ 6.92 และภาวะผอมร้อยละ 4.18 ทำให้เด็กไทยมีรูปร่างสูงดีสมส่วนเพียงร้อยละ 65.59 ไม่ได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือร้อยละ 68[1] สำหรับเขตสุขภาพที่ 1 พบปัญหาทั้งเด็กอ้วนและเตี้ย โดยพบเด็กวัยเรียนมีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนสูงถึง ร้อยละ 14.81 เด็กที่มีภาวะเตี้ย ร้อยละ 8.76 และเด็กที่มีภาวะผอม ร้อยละ 4.26[1]

กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมอนามัย จึงผลักดันให้โรงเรียนและภาคีเครือข่ายร่วมกันดำเนินงานส่งเสริมและแก้ไขปัญหาสุขภาพนักเรียนในโรงเรียนอย่างจริงจังและเข้มแข็งภายใต้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียนให้แข็งแรงและฉลาด โดยมีเป้าประสงค์ให้เด็กวัยเรียนเจริญเติบโตเต็มศักยภาพและมีทักษะสุขภาพ มุ่งให้โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการให้ทุกคนในโรงเรียนสื่อสารดูแลสุขภาพของตนเอง นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมและสื่อสารบอกต่อผู้อื่นได้ ซึ่งการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพเด็กวัยเรียนวัยรุ่นจะควบคู่ไปกับด้านการศึกษา เพื่อให้เด็กวัยเรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านสติปัญญา กระบวนการเรียนรู้ และทักษะความรับผิดชอบต่อตนเอง ส่งผลให้เด็กวัยเรียนมีคุณภาพและสู่การเป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป

เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว จึงเกิดความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และกระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้น้อมนำแนวพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาเป็นต้นแบบจัดทำโครงการเด็กไทยแก้มใส (Healthy Kids Healthy Food) ถวายเจ้าฟ้านักโภชนาการ[2] ประกอบด้วยกิจกรรม 8 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงและหนุนเสริมกัน ที่ทรงดำเนินงานเพื่อพัฒนาอาหาร โภชนาการ และสุขภาพ และการศึกษาของเด็กและเยาวชนมา

อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานกว่า 35 ปี[3] โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาให้เด็กมีโภชนาการสมวัยและมีสุขภาพที่ดี

การดำเนินโครงการในระยะที่ 1 (พ.ศ.2557-2558) เปิดตัวโครงการและมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการ เป็นโรงเรียนในเขตรับผิดชอบของเขตสุขภาพที่ 1 (จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน) จำนวน 75 แห่ง โดย สสส. สนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนละ 60,000 บาท ระยะที่ 2 สร้างกลไกหนุนเสริมงานของโรงเรียน ติดตามประเมินผลถอดบทเรียนและพัฒนาโรงเรียน“ต้นแบบ”เด็กไทยแก้มใส เป็นโรงเรียนในเขตรับผิดชอบของเขตสุขภาพที่ 1 จำนวน 18 แห่ง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส.อีกแห่งละ 100,000 บาท สำหรับโรงเรียนที่เหลืออีก 57 แห่ง ที่ศูนย์อนามัยที่ 1 เชียงใหม่ กรมอนามัย ในฐานะหน่วยงานในส่วนภูมิภาค จึงรับผิดชอบดูแลสนับสนุนและช่วยพัฒนาโรงเรียน ให้เป็นโรงเรียนเด็กไทยแก้มใส โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จำนวน 855,000 บาท เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์เรียนรู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอาหาร โภชนาการ และสุขภาพ เพื่อเด็กไทยแก้มใส ปี 2560 กิจกรรมสำคัญประกอบด้วย การจัดประชุมให้แก่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้เกี่ยวข้องการสนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนจัดทำโครงงานสุขภาพ การนิเทศติดตามแบบเสริมพลังและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสริมสร้างพลังเครือข่ายการดำเนินงานโรงเรียนในโครงการเด็กไทยแก้มใส เป็นต้น โดยมีการดำเนินการทั้งหมด 8 จังหวัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ จำนวน 57 โรงเรียน ผลการดำเนินการพบว่า โรงเรียนที่มีทักษะและความสามารถในการบริหารจัดการด้านการจัดการอาหาร โภชนาการ และสุขภาพโดยน้อมนำองค์ความรู้และรูปแบบที่ดีด้านการจัดการอาหาร โภชนาการ และสุขภาพนักเรียนอย่างครบวงจร สู่การปฏิบัติในระดับโรงเรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ภายใต้ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ครอบคลุม 8 องค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงและหนุนเสริมกัน คือ 1) เกษตรในโรงเรียน 2) สหกรณ์นักเรียน 3) การจัดบริการอาหาร 4) การติดตามภาวะโภชนาการและสมรรถภาพทางกาย 5) การพัฒนาสุขนิสัยนักเรียน 6) การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน 7) การจัดบริการสุขภาพ 8) การจัดการเรียนรู้เกษตร โภชนาการและสุขภาพ อย่างไรก็ตาม กระบวนการขยายผลการดำเนินการยังไม่ชัดเจน และต้องการข้อมูลเชิงประจักษ์ในการพัฒนาขับเคลื่อนและขยายผลการดำเนินการตามโครงการต่อไป

โดยจากการติดตามผลการดำเนินงานโครงการเจริญตามรอยพระยุคลบาท เขตสุขภาพที่ 1 นั้น พบโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนาเด็กทุกด้านแบบองค์รวม ทำให้นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส เขตสุขภาพที่ 1 โดยการถอดบทเรียน และศึกษาเชิงลึกทุกด้าน เพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ ขยายผล ให้โรงเรียนที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการที่ดี ของโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส

2. เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และกระบวนการพัฒนา โรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกตามเกณฑ์การคัดเข้า คือ เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการเด็กไทยแก้มใส มีการดำเนินงานครบทั้ง 8 องค์ประกอบได้แก่ เกษตรในโรงเรียน สหกรณ์นักเรียน การจัดบริการอาหารนักเรียน การเฝ้าระวังและติดตามภาวะโภชนาการ การพัฒนาสุขนิสัย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การจัดบริการสุขภาพและการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีผลงานนวัตกรรมที่โดดเด่นในด้านการจัดการอาหาร โภชนาการ และสุขภาพเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพเด็กนักเรียนในโรงเรียน มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของผลการประเมินตนเองในมาตรฐานที่ 1-3 อยู่ในระดับยอดเยี่ยม (3.50-4.00 คะแนน) มีความพร้อมเป็นโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส และสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย จำนวน 5 โรงเรียน

เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview)[4] และสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)[4] บุคลากรในโรงเรียน และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องต่างๆในพื้นที่แต่ละโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนแห่งละ 1 คน ครูอนามัยโรงเรียนและครูผู้เกี่ยวข้องแห่งละ 3 คน แกนนำนักเรียนแห่งละ 2 คน แกนนำชุมชน แห่งละ 1 คน และผู้ปกครองนักเรียน แห่งละ 1 คน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแห่งละ 1 คน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดแห่งละ 1 คน กรรมการสถานศึกษาแห่งละ 1 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลทั้งหมด 55 คน จาก 5 โรงเรียน ระหว่างเดือนมีนาคม – สิงหาคม 2561 เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย (1) แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานโรงเรียน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 8 ข้อ (2) แบบประเมินโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2558 จำนวน 3 มาตรฐาน 39 ตัวชี้วัด และ (3) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือวิจัย โดยใช้โครงสร้างคำถามตามประเด็นตัวชี้วัดจากเกณฑ์การประเมินโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส สำหรับผู้บริหาร จำนวน 8 ข้อ สำหรับครู 15 ข้อ สำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา/สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/ผู้ปกครอง/แกนนำชุมชน/กรรมการสถานศึกษา เป็นคำถามเดียวกันจำนวน 7 ข้อ และสำหรับนักเรียน จำนวน 7 ข้อ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยโดยผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านโภชนาการ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบภาพรวมด้านเนื้อหาภาษาและความครอบคลุม

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย โดยได้ทำหนังสือจากศูนย์อนามัยที่ 1 เชียงใหม่ แจ้งไปยังโรงเรียนเป้าหมาย นัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีเวลาเตรียมตัว เตรียมข้อมูล ก่อนการเก็บข้อมูล ในวันที่สัมภาษณ์ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักสร้างความคุ้นเคยด้วยบุคลิกภาพที่เป็นมิตรในครั้งแรกที่พบหน้ากัน ใช้ภาษาถิ่นเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลาย สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน พร้อมแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทราบถึงการตอบโต้ พูดคุยตามความสมัครใจ ไม่มีความกดดันหรือสิ่งล่อใจให้ตอบคำถามตามแบบสัมภาษณ์ สำหรับการสนทนา

กลุ่มทีมวิจัยแนะนำตัวเอง พร้อมอธิบายที่มาของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ รูปแบบการร่วมมือของผู้เข้าร่วมสนทนา ประโยชน์จากการเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยถอนตัวจากการสนทนากลุ่มได้ตลอดเวลาหากมีความประสงค์ การสนทนากลุ่มจัดขึ้นในช่วงเวลาและสถานที่ที่สะดวกของผู้เข้าร่วมวิจัย บรรยากาศการสนทนากลุ่มมีความเป็นกันเองทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ระยะเวลาการสนทนากลุ่มประมาณ 1.5-2 ชั่วโมง พร้อมทั้งขอบันทึกการสนทนาด้วยเครื่องอัดบันทึกเสียง

การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามเนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และข้อมูลตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนเด็กไทยแก้มใส ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ทั้งหมด จากการสังเกต ซักถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มมาใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหา โดยการแยกประเภท รวมทั้งความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูล และจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การพิทักษ์สิทธิ์กลุ่มตัวอย่าง งานวิจัยนี้ได้รับอนุมัติจริยธรรมวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยศูนย์อนามัยที่ 1 เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2561 (เลขที่ 10/2561) ดำเนินการเพื่อให้มีการให้คำยินยอมในเอกสารแสดงความยินยอมของกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้ศึกษาจะชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบ กลุ่มตัวอย่างมีสิทธิ์ที่จะร่วมตอบรับหรือปฏิเสธการตอบแบบสัมภาษณ์ หรือในระหว่างสัมภาษณ์สามารถยกเลิกได้ตามต้องการ และข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจะไม่ถูกเปิดเผย จะนำมาใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษานี้เท่านั้น

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

โรงเรียนทุกแห่งเป็นสหศึกษา สังกัด สพฐ. จำนวน 4 แห่ง สังกัด อปท.จำนวน 1 แห่ง ส่วนใหญ่เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา มีเพียง 1 แห่งที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมากที่สุด คือ 450 คน เป็นเพศชายร้อยละ 42.44 เพศหญิงร้อยละ57.56 มีจำนวนครูและบุคลากรมากที่สุด 39 คน รองลงมาได้แก่ โรงเรียน ที่มีจำนวนนักเรียน 338 คน เป็นเพศชายร้อยละ 47.93 เพศหญิงร้อยละ 52.07 ($\overline{X}$= 225.6, SD=146.1) จำนวนครูและบุคลากร 20 คน ($\overline{X}$=18.8, SD=11.0)

2. ผลการประเมินโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสตามเกณฑ์การประเมิน 3 มาตรฐาน 39 ตัวชี้วัด

เกณฑ์การประเมินโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส	ระดับการประเมิน					
	*S1	*S2	*S3	*S4	*S5	$\bar{x}$
มาตรฐานที่ 1 : การบริหารจัดการ						
1. ตัวชี้วัดที่ 1.1 : นโยบาย	4	3	4	3	3	3.40
2. ตัวชี้วัดที่ 1.2 : ความร่วมมือเครือข่าย	4	4	4	4	4	4
3. ตัวชี้วัดที่ 1.3 : ฐานข้อมูล	4	4	4	4	3	3.80
4. ตัวชี้วัดที่ 1.4 : แผนพัฒนา	4	3	4	4	3	3.60
5. ตัวชี้วัดที่ 1.5 : ความพร้อมในการพัฒนา	4	4	4	4	4	4
6. ตัวชี้วัดที่ 1.6 : ระบบกำกับ ติดตามประเมินผล	4	3	4	4	4	3.80
รวมระดับผลการประเมินมาตรฐานที่ 1	**4.00**	**3.50**	**4.00**	**3.83**	**3.50**	**3.77**
มาตรฐานที่ 2 : กระบวนการดำเนินงานพัฒนา						
องค์ประกอบที่ 1 : เกษตรในโรงเรียน	4	4	4	3.5	4	3.90
องค์ประกอบที่ 2 : สหกรณ์นักเรียน	4	3	4	4	4	3.80
องค์ประกอบที่ 3 : การจัดบริการอาหารนักเรียน	4	4	4	3.75	3.5	3.85
องค์ประกอบที่ 4 : การเฝ้าระวังและติดตามภาวะโภชนาการและสมรรถภาพทางกายนักเรียน	4	4	4	4	4	4
องค์ประกอบที่ 5 : การพัฒนาสุขนิสัย	4	4	4	4	4	4
องค์ประกอบที่ 6 : การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม	4	3	4	4	3	3.40
องค์ประกอบที่ 7 : การจัดบริหารสุขภาพนักเรียน	4	4	4	4	4	4
องค์ประกอบที่ 8 : การจัดการเรียนรู้บูรณาการ	3.67	4	4	4	3.67	3.80
รวมระดับผลการประเมินมาตรฐานที่ 2	**3.86**	**3.86**	**4.00**	**3.79**	**3.71**	**3.84**
มาตรฐานที่ 3 : ระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน						
3.1 ผลผลิต	4	3.67	4	-	-	3.89
ก. ด้านความรู้	4	3.67	4	-	-	3.89
ข. ด้านทักษะ	4	3.67	4	-	-	3.89
3.2 ผลลัพธ์	4	3.67	4	4	3.33	3.80
3.3 ผลกระทบ	3.7	3.23	3.5	2.3	3.15	3.11
ก. ด้านโภชนาการ	3.00	3.00	2.00	2.00	3.00	2.60
ข. ด้านสุขภาพ	3.80	3.60	4.00	3.20	3.60	3.64

หมายเหตุ S1 คือโรงเรียนบ้านจันทร์ S2 คือโรงเรียนบ้านสันกอง
S3 คือโรงเรียนวัดต้นไคร้ S4 คือโรงเรียนจุมปีวนิดาภรณ์
S5 คือโรงเรียนบ้านแม่ฮาว

ผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานที่ 1 เรื่องการบริหารจัดการสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส พบว่า โรงเรียนมีการกำหนดนโยบาย ไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และมีแผนปฏิบัติการประจำ เรื่องการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ตามกิจกรรม 8 องค์ประกอบ โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุน ให้เกิดการนำรูปแบบการจัดการที่ดีด้านอาหาร โภชนาการ และสุขภาพนักเรียน อย่างครบวงจรสู่การปฏิบัติ อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยมีผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

ผลการประเมินตามเกณฑ์มาตรฐานที่ 2 พบว่า โรงเรียนสามารถดำเนินการด้านอาหาร โภชนาการ และสุขภาพนักเรียน ได้อย่างครบวงจรสู่การปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง ภายใต้ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ครอบคลุมกิจกรรม 8 องค์ประกอบสำคัญ เชื่อมโยงและหนุนเสริมกัน โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาให้เด็กมีโภชนาการสมวัยและมีสุขภาพดี สรุปตามกิจกรรมดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 เกษตรในโรงเรียน

โดยโรงเรียนมีนโยบาย ให้นักเรียน ครู ร่วมกันดำเนินงานเกษตรในโรงเรียน มีการผลิตทางเกษตรและเลี้ยงสัตว์หรือประมง โดยเปิดโอกาสให้เครือข่ายผู้ปกครอง แกนนำชุมชน เกษตรกรตำบล และปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการเกษตรในโรงเรียน มีการวางแผนการปลูกพืชผักผลไม้ สัตว์เลี้ยง ทำประมง และทำการผลิตตามแผนที่สอดคล้องกับฤดูกาล ภาวะสุขภาพนักเรียน และรายการอาหารกลางวันนักเรียน นักเรียนมีการจดบันทึกและติดตามการเจริญเติบโต และจำนวนผลผลิตที่ได้จากการเกษตร ภายใต้การสนับสนุนด้านวิชาการ หรือพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จากหน่วยงานหรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อย่างต่อเนื่อง มีการนำผลผลิตทางการเกษตร ปศุสัตว์และประมง ที่ผลิตได้ จำหน่ายให้กับสหกรณ์นักเรียน เพื่อสหกรณ์นักเรียนนำไปจำหน่ายให้กับโครงการอาหารกลางวัน และหรือขายให้กับชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 สหกรณ์นักเรียน

โดยโรงเรียนมีการดำเนินงานสหกรณ์นักเรียนในรูปแบบร้านค้าที่ส่งเสริมการผลิตทางเกษตรและสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยมีนักเรียนเป็นสมาชิก มีแกนนำนักเรียนดำเนินกิจกรรมสหกรณ์และการจัดทำบัญชีการค้าขายในทุกกิจกรรม โดยแต่ละกิจกรรมมีความเชื่อมโยงกัน เช่น การยืมเงินทุนระหว่างกัน กิจกรรมสหกรณ์ร้านค้า การซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรมาขายให้กับกิจกรรมการเกษตรในโรงเรียน หรือซื้อเครื่องปรุงและ

วัตถุดิบอาหารเพื่อใช้ในกิจกรรมอาหารกลางวันในโรงเรียน รวมทั้งมีการรับซื้อและจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ปศุสัตว์ และประมงให้กับโครงการอาหารกลางวัน ตลอดจนมีการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์แบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

องค์ประกอบที่ 3 การจัดบริการอาหารนักเรียน โรงเรียนมีการจัดทำรายการอาหารหมุนเวียนอย่างน้อย 1 เดือน ตามมาตรฐานโภชนาการ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Thai School Lunch ช่วยในการจัดรายการอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและเหมาะสมตามวัย มีการล้าง การหั่น การปรุง ประกอบอาหาร การจัดเก็บและขนส่งอาหารปรุงสุกที่ถูกหลักโภชนาการ สุขาภิบาลอาหาร และอาหารปลอดภัย มีการตักอาหารให้นักเรียนตามปริมาณและสัดส่วนของธงโภชนาการที่เหมาะสมตามวัย มีการติดตามและประเมินการกินของนักเรียนในแต่ละวัน เช่น การประเมินความพึงพอใจ การดูอาหารที่เหลือในถาด และมีการนำข้อมูลมาพัฒนารายการอาหาร การปรุง ประกอบอาหาร และสุขนิสัยการกินของนักเรียน มีการจัดอาหารว่าง ขนม นม และเครื่องดื่มที่ได้มาตรฐานโภชนาการ

องค์ประกอบที่ 4 การเฝ้าระวังและติดตามภาวะโภชนาการและสมรรถภาพทางกายนักเรียน โดยนักเรียนทุกคนได้รับการชั่งน้ำหนักวัดส่วนสูง และทดสอบสมรรถภาพทางกาย มีการแปลผลภาวะโภชนาการ และสมรรถภาพทางกายที่ถูกต้องตามเกณฑ์ชี้วัดเป็นปัจจุบัน และมีการนำข้อมูลไปใช้ในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมในการควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยครอบครัวมีส่วนร่วม และเด็กนักเรียนสามารถประเมินภาวะโภชนาการและสมรรถภาพทางกายได้ด้วยตนเอง

องค์ประกอบที่ 5 การพัฒนาสุขนิสัยและการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน โรงเรียนมีการจัดทำแผนกิจกรรมการพัฒนาสุขนิสัยและการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนที่ครอบคลุมในเรื่องการพัฒนาสุขนิสัยและส่งเสริมสุขบัญญัติแห่งชาติ นักเรียนมีการปฏิบัติตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ ครอบคลุมทุกกิจกรรม มีการติดตามและประเมินผลสุขนิสัยนักเรียน และนักเรียนแกนนำสามารถจัดกิจกรรมพัฒนาสุขนิสัยได้ด้วยตนเอง

องค์ประกอบที่ 6 การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โดยโรงเรียนมีการสำรวจด้านสุขาภิบาล อนามัยสิ่งแวดล้อม และน้ำบริโภคในโรงเรียน มีการนำข้อมูลมาวางแผนดำเนินการ มีกิจกรรมการพัฒนาและปรับปรุงด้านสุขาภิบาลอนามัยสิ่งแวดล้อม และเฝ้าระวังคุณภาพน้ำบริโภค อย่างมีส่วนร่วมในโรงเรียน มีบริการอนามัยสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและเพียงพอกับนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดเพียงพอ ที่ล้างมือ ที่แปรงฟัน ห้องส้วมสะอาด เพียงพอ เป็นต้น มีความช่วยเหลือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และเครือข่ายท้องถิ่น ในการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน มีการณรงค์และขยายผลสู่ชุมชน

องค์ประกอบที่ 7 การจัดบริการสุขภาพนักเรียน โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการให้บริการสุขภาพนักเรียน ภายใต้ความร่วมมือกับฝ่ายสาธารณสุขที่ดูแลโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยมีห้องพยาบาลที่ถูกสุขลักษณะได้มาตรฐาน และมีอุปกรณ์ของใช้ที่จำเป็น เช่น เตียง ตู้ยา ยาสามัญฯลฯ มีครูอนามัย หรือนักเรียนแกนนำทำหน้าที่เวรให้บริการสุขภาพเบื้องต้นเป็นประจำทุกวัน นักเรียนทุกคนได้รับการตรวจสุขภาพช่องปากและตรวจสุขภาพร่างกายเบื้องต้น นักเรียนกลุ่ม

เสี่ยงหรือที่มีปัญหาสุขภาพทุกคน ได้รับการช่วยเหลือแก้ไขเบื้องต้นอย่างเหมาะสม และมีการส่งต่อเพื่อการรักษาตามระบบอย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่ 8 การจัดการเรียนรู้บูรณาการ ด้านเกษตร โภชนาการและสุขภาพ

โรงเรียนมีแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการตั้งแต่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไป โดยมีกิจกรรมที่สอดคล้องกับเรื่องเกษตร สหกรณ์ โภชนาการและสุขภาพ (เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ สุขบัญญัติโภชนบัญญัติ ธงโภชนาการ สุขาภิบาลอาหาร ออกกำลังกาย ทันตสุขภาพ) โรงเรียนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การนำองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ประสบการณ์ ของบุคคลชุมชน หรือการสืบค้นเพื่อการศึกษา ที่ได้รับการยอมรับมาประยุกต์ใช้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเกษตร สหกรณ์ โภชนาการ และสุขภาพ นอกจากนี้โรงเรียนยังมีการผลิตสื่อนวัตกรรม ชุดความรู้ และฐานการเรียนรู้ ของโรงเรียน และชุมชน ด้านเกษตร โภชนาการ และสุขภาพ ที่เกิดจากผลงานของครู นักเรียน ครอบครัว และชุมชน

ในกระบวนการดำเนินงาน มีนวัตกรรมเกิดขึ้นมากมายและหลากหลาย เช่น การเกษตรกรรมแบบผสมผสาน มีแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตนอกห้องเรียน โรงเรียนบางแห่งมีฐานเรียนรู้ให้กับนักเรียนมากถึง 13 ฐาน นวัตกรรมการปลูกข้าวนาโยน การแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการขายสู่ตลาดสากลในเวปไซด์อาลีบาบา นวัตกรรม Nan Model เมนูชูสุขภาพ (เช่น ข้าวปั้นสมุนไพร) โครงการมัคคุเทศก์น้อย พ่อค้า-แม่ค้าน้อย เชฟน้อย ร้านค้าเกษตรกรน้อย ที่สำคัญคือ เกิดกระบวนการสร้าง Health Literacy เรื่องโภชนาการโดยนักเรียนสามารถบอกต่อให้กับพ่อแม่ผู้ปกครอง ครอบครัว และชุมชน ได้

ผลการประเมินภาพรวมมาตรฐานที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ด้วยคะแนน 3.36 โดยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก มีเพียงโรงเรียนเดียวที่มีคะแนนระดับยอดเยี่ยม เมื่อวิเคราะห์ตามตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) พบว่า ภาพรวมตัวชี้วัดผลผลิต (Output) ในเรื่องความรู้และทักษะของนักเรียนด้านการเกษตร โภชนาการและสุขภาพ มีผลการประเมินอยู่ในระดับยอดเยี่ยม ด้วยคะแนน 3.89 โดยทุกโรงเรียนที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับยอดเยี่ยมทุกแห่ง ภาพรวมตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcome) ในเรื่องนักเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์เหมาะสมตามวัย ด้านการบริโภคอาหาร การออกกำลังกาย และสุขนิสัยตามสุขบัญญัติแห่งชาติ พบว่า มีผลการประเมินอยู่ในระดับยอดเยี่ยม ด้วยคะแนน 3.75 โดยโรงเรียนส่วนใหญ่ที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับยอดเยี่ยม ภาพรวมตัวชี้วัดผลกระทบ (Impact) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านโภชนาการ ด้านสุขภาพ ด้านผลการเรียน และด้านจิตสาธารณะ พบว่า ผลการประเมินผลกระทบทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก ด้วยคะแนน 3.11 โดยทุกโรงเรียนที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับดีมากทุกแห่ง

สำหรับตัวชี้วัดผลกระทบ (Impact) จำแนกรายด้าน พบว่า ผลกระทบด้านโภชนาการ ในเรื่องนักเรียนมีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วน ภาวะผอม ภาวะเตี้ย ไม่เกินเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า ภาพรวมการประเมินผลกระทบด้านโภชนาการอยู่ในระดับดี ด้วยคะแนน 2.60 โดยโรงเรียนส่วนใหญ่ที่มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก เมื่อวิเคราะห์ภาวะโภชนาการ เปรียบเทียบ ปี 2560 -2561 พบว่า

นักเรียนมีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วน ในภาพรวมสูงกว่าเกณฑ์เพียงเล็กน้อย (เกณฑ์ไม่เกินร้อยละ 10) โดยพบร้อยละ 10.12 และ11.82 ตามลำดับ ภาวะผอม พบไม่เกินเกณฑ์ที่กำหนดให้ไม่เกินร้อยละ 5 โดยพบร้อยละ 2.61 และร้อยละ 3.79 ตามลำดับ ภาวะเตี้ย ไม่เกินเกณฑ์ที่กำหนดให้ไม่เกินร้อยละ 10 โดยพบร้อยละ 6.71 และร้อยละ 3.53 ตามลำดับ ภาวะสูงดีสมส่วน ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 65 ขึ้นไป) โดยพบร้อยละ 74.65 และร้อยละ 73.81 ตามลำดับ

ผลกระทบด้านสุขภาพ ในเรื่อง นักเรียนมีสมรรถภาพทางกายดี ไม่เป็นฟันผุ ไม่เป็นเหา นักเรียนที่มีความผิดปกติด้านสายตาและการได้ยินได้รับการดูแลและส่งต่อ พบว่า ภาพรวมผลกระทบด้านสุขภาพ อยู่ในระดับยอดเยี่ยม ด้วยคะแนน 3.64 โดยโรงเรียนส่วนใหญ่ที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับยอดเยี่ยม มีเพียง 1 แห่งที่อยู่ในระดับดีมาก ผลกระทบด้านผลการเรียน จากคะแนนผลสอบของโรงเรียน ผลสอบ O-NET ผลสอบ NT พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ โดยทุกโรงเรียนที่มีผลคะแนนอยู่ในระดับพอใช้ทุกแห่ง ผลกระทบด้านจิตสาธารณะ ในเรื่องนักเรียนมีจิตสาธารณะในการดูแลด้านการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่า ผลประเมินอยู่ในระดับยอดเยี่ยมทุกโรงเรียน ด้วยคะแนน 4.00

3. ปัจจัยความสำเร็จ ของการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม สรุปปัจจัยความสำเร็จ ของการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ได้ดังนี้

3.1 ความศรัทธาในโครงการเจริญรอยตามพระยุคลบาท สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้ทีมงานทุกฝ่ายมีความภาคภูมิใจ และนับว่าเป็นบุญที่ได้ดำเนินงานตามรอยพระยุคลบาท และจะมุ่งมั่นทำต่อไปแม้จะไม่ได้รับงบประมาณ โรงเรียนมีทีมดำเนินงานที่มีความเข้มแข็ง และความมุ่งมั่นตั้งใจในการดำเนินงาน มีการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ คณะครูโรงเรียนให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทีมปฏิบัติงานมีความเป็นกัลยาณมิตร นอกจากนั้นผู้บริหารองค์กรทุกระดับให้ความสำคัญและให้การสนับสนุน มีการกำหนดเป็นนโยบายและมีแผนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

3.2 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) รวมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน ให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยโรงเรียนมีกลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้เกิดการสนับสนุนด้านทรัพยากรและงบประมาณ สามารถสานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายได้ดีมาก การมีแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเสียสละ และมีจิตอาสาเป็นแกนหลัก ในการระดมทุนช่วยเหลือกิจกรรมโรงเรียนทุก ๆ ปี อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน ในการแก้ปัญหา เน้นความสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของแต่ละโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง

3.3 โรงเรียนมีการจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการด้านเกษตร โภชนาการ และสุขภาพในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของโรงเรียน ทุกชั้นเรียน ในช่วงกิจกรรม “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” โรงเรียนมีฐานการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่มีชีวิตที่หลากหลาย สำหรับจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ให้นักเรียนได้ฝึกประสบการณ์จาก

การปฏิบัติจริง มีการพัฒนาพื้นที่โรงเรียนทุกจุด ให้เป็น “แหล่งเรียนรู้” และส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน

3.4 มีการขยายผลการดำเนินงานสู่ครอบครัวและชุมชน เช่น การปลูกพืชปลอดสารพิษ การจัดการขยะ การทำปุ๋ยหมัก การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาภาวะทุพโภชนาการ เป็นต้น มีการบูรณาการงานเข้าสู่งานประจำ ร่วมกับโครงการเดิมที่โรงเรียนทำอยู่แล้ว เช่น โครงการสถานศึกษาพอเพียง โครงการอาหารกลางวันนักเรียน โครงการยุวเกษตรกร โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โครงการนักเรียนไทยสุขภาพดี โครงการโรงเรียน อย.น้อย เป็นต้น

3.5 โรงเรียนมีวิธีการทำงาน โดยการทำ AAR (After Action Review) ทุกครั้ง หลังทำงาน เพื่อสรุป สะท้อนผลการทำงาน ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องการทำงาน และคิดหาวิธีแก้ไขเพื่อใช้ในครั้งต่อไป ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเอง ทำสม่ำเสมอจนเป็นวิถีของโรงเรียน ดำเนินการต่อเนื่องจนเป็นแหล่งเรียนรู้และโรงเรียนต้นแบบให้ชุมชนและโรงเรียนเครือข่าย โดยมีหลักสำคัญของการดำเนินงาน คือ การเน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เด็กเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนา ส่งผลให้เด็กพัฒนาตนเองทั้งด้านพลศึกษา พุทธิศึกษา จริยศึกษา และหัตถศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กนักเรียน มีความรู้ และมีทักษะ ด้านเกษตร สหกรณ์ อาหาร โภชนาการและสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนาตนเองสู่การมีโภชนาการสมวัย และการมีสุขภาพดี

3.6 การได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน จากภาคีเครือข่ายทุกองค์กร ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และความสามารถในการประสานหาแหล่งทุนของโรงเรียน รวมทั้งการได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากส่วนกลาง โดยเฉพาะกรมอนามัยกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กรมประชาสัมพันธ์ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยการอบรมเทคนิคเชิงวิชาการต่างๆ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดเวทีวิชาการ เวทีการประกวดนวัตกรรมและถอดบทเรียน การประชาสัมพันธ์ และ การยกย่องเชิดชูเกียรติ

3.7 การใช้โปรแกรม Thai School Lunch ในการช่วยจัดรายการอาหารให้กับนักเรียนที่มีความหลากหลาย มีคุณค่าทางโภชนาการครบถ้วนและเหมาะสมตามวัย เพิ่มผักและผลไม้ โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดเมนูอาหาร และการปรุงอาหาร

4. ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สรุปปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ได้ดังนี้

4.1 ผลิตผลทางการเกษตร ปศุสัตว์ และประมง ส่วนใหญ่ไม่เพียงพอกับความต้องการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน เนื่องจากการเกษตรในโรงเรียนเป็นเพียงฐานการเรียนรู้ให้กับนักเรียน และบางโรงเรียนมีพื้นที่ทำการเกษตรจำกัด โรงเรียนแก้ปัญหาโดยการแจกเมล็ดพันธุ์พืชให้กับผู้ปกครองไปปลูกที่บ้านเพื่อส่งผลผลิตมาจำหน่ายให้โรงเรียน เพื่อประกอบอาหารในโครงการอาหารกลางวันนักเรียน นอกจากนี้กิจกรรมทางการเกษตรบางกิจกรรมต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามฤดูกาล และ

สภาพอากาศของพื้นที่ เช่น อากาศบางฤดูกาลไม่เหมาะสมกับการเพาะเห็ด ปัญหาเรื่องน้ำไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรบางฤดูกาล เป็นต้น และ บางกิจกรรมต้องมีการลงทุนในด้านวัตถุดิบและอุปกรณ์สูง

4.2 สหกรณ์นักเรียนบางแห่งยังทำได้ไม่ครบสมบูรณ์ตามหลักการของสหกรณ์ และยังไม่เข้มแข็ง ทำให้การจัดทำบัญชียังผิดพลาดไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร และเวลาในการเปิดทำกิจกรรมสหกรณ์มีน้อย แต่เป็นการเริ่มต้นฝึกให้เด็กเรียนรู้ฝึกการค้าขาย การคำนวณ การทำบัญชี การออมเงิน การทำงานร่วมกัน และการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมให้แก่เด็ก

4.3 นักเรียนบางโรงเรียนมีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนเกินเกณฑ์ที่กำหนด เป็นปัญหาจากพฤติกรรมการบริโภคที่บ้าน ผู้ปกครองตามใจลูกในเรื่องการรับประทานอาหาร ขนมกรุบกรอบ ลูกอม และไม่ชอบทานผักผลไม้ ดังนั้น โรงเรียนจึงควรมีนโยบายเรื่องการจัดการอาหารรอบรั้วโรงเรียนที่ยังไม่ได้มาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหาร และอาหารปลอดภัย รวมทั้งการส่งเสริมการออกกำลังกายนักเรียนให้ได้วันละ 60 นาที นอกจากนี้ยังพบว่า เครื่องชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อน และการแปลผลภาวะโภชนาการไม่ถูกต้อง

4.4 ปัญหาอุปสรรคอื่นๆ เช่น การนิเทศติดตาม และการเยี่ยมเสริมพลังจากส่วนกลางหรือหน่วยงานเหนือขึ้นไปขาดความต่อเนื่อง ขาดความท้าทายในการขยายผลโครงการทั้งในโรงเรียนและให้กับโรงเรียนอื่นๆ ดังนั้น ส่วนกลางจึงควรผลักดันให้เกิดเป็นนโยบายสาธารณะในระดับองค์การระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เพื่อให้แม้จะมีการเปลี่ยนผู้บริหาร เปลี่ยนครูผู้รับผิดชอบงาน การเกษียณ ก็จะไม่มีผลให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและไม่มีความยุ่งยากในการเรียนรู้งานของผู้รับผิดชอบใหม่ เป็นต้น

5. กระบวนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสในอนาคต ดังนี้

1) จากปัญหาอุปสรรค ของการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส สมควรนำมาเป็น “โอกาสในการพัฒนา” ตามแนวคิด หลักการ แนวทาง วิธีการ และ เทคนิค ของ Change Problem into Opportunity for Improvement ของสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ โดยร่วมมือกับผู้ปกครอง ชุมชน และ เครือข่าย ทุกภาคส่วน (รัฐ เอกชน NGOs ประชาชน) ทั้งด้านการพัฒนาผลิตผลทางการเกษตร ปศุสัตว์ และประมง ด้านสหกรณ์ ด้านการจัดการอาหารรอบรั้วโรงเรียนให้ได้มาตรฐานโภชนาการ สุขาภิบาลอาหาร และอาหารปลอดภัย เชื่อมโยงสู่ “การมีคุณภาพชีวิตดีถ้วนหน้า” ของประชาชนทั้งชุมชนที่ตั้งของโรงเรียน อย่างยั่งยืน โดยอาศัยกลไกคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ.2561 รวมทั้งการพัฒนา การนิเทศติดตาม และการเยี่ยมเสริมพลังจากส่วนกลางหรือหน่วยงานเหนือขึ้นไป ให้มีความต่อเนื่อง ด้วยการพัฒนาผลักดันให้เกิดเป็นนโยบายสาธารณะในระดับชาติ ลงสู่นโยบายสาธารณะในระดับพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานมีความต่อเนื่อง แม้จะมีการเปลี่ยนผู้บริหาร เปลี่ยนครูผู้รับผิดชอบงาน หรือการเกษียณ ก็ตาม

2) การพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส สู่ความยั่งยืน โดยเน้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชน ด้านการจัดการอาหาร

โภชนาการ และสุขภาพเด็ก ด้วยการพึ่งพาตนเองได้ จากความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนจนเกิดเป็นความยั่งยืนด้านอาหารและโภชนาการของชุมชน โดยมีหลักการสำคัญคือ เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างมีความสุข ส่งผลให้เด็กนักเรียน มีความรู้จริง และมีทักษะ ด้านการเกษตร สหกรณ์ อาหาร โภชนาการ และสุขภาพ มีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถพัฒนาตนเองสู่การมีโภชนาการสมวัย มีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติในอนาคตได้อย่างมั่นใจ

วิจารณ์

1. รูปแบบการบริหารจัดการ ของโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส เป็นรูปแบบที่ดี คือ ช่วยให้การดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ประสบความสำเร็จ ผ่านเกณฑ์การประเมินตามมาตรฐานทั้ง 3 โดยรวมอยู่ในระดับยอดเยี่ยม (คะแนนตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป) ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารทุกระดับให้ความสำคัญและสนับสนุน รวมทั้งมีการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยบุคลากรทุกคนในโรงเรียนให้ความร่วมมือร่วมใจ ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันและมองเห็นสุขภาพของเด็กนักเรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับการศึกษาของประกายมาศ บรรจงรักษา และคณะ[5] ที่พบว่า ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนและเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง รวมทั้งความร่วมมือจากชุมชนและภาคีเครือข่าย แต่ยังมีระดับความสำเร็จจากการดำเนินงาน ด้านผลกระทบ (Impacts) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบด้านโภชนาการ ที่ได้คะแนนเพียง 2.60 เนื่องจากพบนักเรียนมีภาวะเริ่มอ้วนและอ้วนเพิ่มขึ้น อธิบายได้ว่าก่อนหน้านั้นเด็กนักเรียนมีความขาดแคลนด้านอาหาร เมื่อมีโครงการนี้เข้าไปจึงทำให้มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับพฤติกรรมการออกกำลังกายค่อนข้างน้อย จึงทำให้เด็กอ้วนขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของดุษณี สุวรรณคงและคณะ[6] ที่พบว่า ปัจจัยสำคัญส่งผลให้เกิดภาวะน้ำหนักตัวเกินและอ้วน ได้แก่ การบริโภคที่ไม่เหมาะสมของตัวเด็กเอง สิ่งแวดล้อมบริเวณหน้าโรงเรียนที่มีร้านแผงลอย รถเร่ ที่ขายอาหารประเภททอด ปิ้ง ย่าง เครื่องดื่มรสหวานและน้ำอัดลม พฤติกรรมการเลี้ยงดูของพ่อแม่ผู้ปกครอง กิจกรรมเคลื่อนไหวร่างกายค่อนข้างน้อย มีพฤติกรรมเนือยนิ่ง; และผลกระทบด้านผลการเรียน ที่มีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมเพียง 3.08 เนื่องจากวัดจากผลสอบ O-NET (Ordinary National Education Test) และ NT (National Test) ของโรงเรียน เป็นการทดสอบที่มีจุดหมายเดียวกัน คือประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของนักเรียนแต่ละโรงเรียน เพื่อนำข้อมูลมาทำแผนพัฒนานักเรียนให้สามารถอ่านออกเขียนได้ รู้จักคิดวิเคราะห์ เป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น เมื่อเรียนครบ 3 ปี โดยจะทดสอบที่ชั้นสูงสุดของช่วงชั้นนั้นๆ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดผลกระทบด้านการเรียน ที่วัดด้าน “ความรู้ในหนังสือเรียนเป็นหลัก” แต่การดำเนินงานโครงการเด็กไทยแก้มใสนั้นเป็นการพัฒนาด้านการจัดการอาหาร โภชนาการและสุขภาพอย่างครบวงจรที่ส่งผลให้เด็กพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างสมดุลทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ พลศึกษา พุทธิศึกษา จริยศึกษาและหัตถศึกษา[3]

2. ปัจจัยความสำเร็จ ของ การดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ทั้ง 7 ปัจจัยที่พบ

สรุปได้ว่า ใช้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน รวมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน มาร่วมมือร่วมใจกันในการขับเคลื่อนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยมีแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเสียสละ และมีจิตอาสาเป็นแกนหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของจงกลนี วิทยารุ่งเรืองศรี และคณะ[7] ที่พบว่า โครงการเด็กไทยแก้มใสมีเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงาน 2 ส่วน คือ เครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และนักการภารโรง ตลอดจนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานโครงการ และเครือข่ายความร่วมมือภายนอกโรงเรียน ประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรภาครัฐและองค์กรภาคเอกชน ที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน การชลประทาน และการจัดบริการอาหารแก่โรงเรียน

3. ปัญหา อุปสรรค ในการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ด้านผลิตผลทางการเกษตร ปศุสัตว์ และประมง ที่ไม่เพียงพอกับความต้องการโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนนั้น เป็นสัญญาณที่ดี บ่งบอกว่ากิจกรรมนี้เป็นที่ต้องการของทั้งโรงเรียนและชุมชน หากคำนวนประมาณการงบค่าอาหารกลางวันนักเรียน 20 บาท/คน/วัน ซึ่งจะก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงินในระบบเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งสามารถมีส่วนช่วยเศรษฐกิจของชุมชนที่ตั้งของโรงเรียนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับการศึกษาของสุกัลย์ชนา ค้อศุภฤกษ์สกุล[8] ที่ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดโครงการอาหารกลางวันในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมด้านทุนทรัพย์ และการบริหารการเงินด้านการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ ตามลำดับ

4. กระบวนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสในช่วงเวลาที่ผ่านมา ใช้ความศรัทธาใน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เอื้อต่อการดำเนินงานมาก ใช้การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน รวมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นตัวเสริม สอดคล้องกับการศึกษาของ ราเชนทร์ นพณัฐวงศกร และคณะ[9] ที่ว่าการนำเอารูปแบบและ แนวคิด การพัฒนาแบบ“บวร” (บ้าน วัด และโรงเรียน) มาใช้ในการพัฒนาชุมชน การนำเอาสถาบันหลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเองและชุมชน จึงเป็นทุนทางจิตวิญญาณ (Spiritual capital) และทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) ที่มีอยู่ในชุมชน ใช้ความร่วมมือร่วมใจกันในการขับเคลื่อนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยใช้กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน มีแกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีความเสียสละ และมีจิตอาสา เป็นแกนหลัก สอดคล้องกับการศึกษาของนุชา สระสม[10] ที่ว่าลักษณะการมีส่วนร่วมใน “การบริหารแบบบ้านวัด โรงเรียน” ของโรงเรียนวัดพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ มี 5 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมในการปฏิบัติ ร่วมประสาน และการร่วมในการติดตามและประเมินผล

5. กระบวนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสในอนาคต ด้วยการนำ ปัญหาอุปสรรค ของการดำเนินงาน และ ผลการดำเนินงาน ที่ผ่านมา เป็น “โอกาสในการพัฒนา” นั้น เป็นสิ่งที่องค์การชั้นนำทั้งหลาย ใช้ในกระบวนการพัฒนางานทั้งหลายของตน สอดคล้องกับ กิจฐเชต ไกรวาส และคณะ[11] ที่ว่าชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่ครอบคลุม (1) การรับรู้และตระหนักในความสำคัญของปัญหาร่วมกัน (2) การร่วมกัน ค้นหาสาเหตุของปัญหา (3) การร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา และ (4) ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสในอนาคต ได้เป็นอย่างดี โดยเน้นที่การพัฒนาให้มี “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ที่ดี มีศักยภาพสูง และมี Good Governance[12]

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

1. สำหรับโรงเรียนพื้นที่วิจัย สามารถนำกระบวนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสในอนาคต ไปประยุกต์ในบริบทของตน อย่างเหมาะสม และ มีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน/องค์การ ยิ่งๆขึ้น

2. สำหรับหน่วยงานที่ดูแลโรงเรียนพื้นที่วิจัย เช่น สพฐ. อปท. จังหวัด สามารถนำผลการวิจัยนี้ ไปเป็นข้อมูล บทเรียน ตัวอย่าง แนวทาง ข้อคิด ในการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ให้ดีและมีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น สามารถนำไปใช้ในการวางแผน และการพัฒนาบุคลากรและงานทั้งหลาย ทั้งที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส และงานอื่นๆ ตามภารกิจหลักของหน่วยงาน ได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

เสนอแนะให้มีการติดตามนิเทศเสริมพลัง (Empowerment M&E) ให้โรงเรียนได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น ให้การดำเนินงานโครงการเด็กไทยแก้มใสเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพสูง และผู้ปฏิบัติงานมีความสุข

เสนอแนะให้พัฒนาโรงเรียนเด็กไทยแก้มใสให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและโรงเรียนใกล้เคียง เกิดการขยายผล ต่อยอด การดำเนินงานและการพัฒนา ของงานด้านอาหาร โภชนาการและสุขภาพ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์การนอกภาครัฐ (non-governmental organization : NGO) และประชาชน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของการพัฒนา เพื่อส่งเสริมให้เด็กไทยได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา ให้มีภาวะโภชนาการสมวัย มีสุขภาพดี ยิ่งๆขึ้น สู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน

3. สำหรับกรมอนามัย สามารถให้การสนับสนุนและส่งเสริม ในการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสต่อไป จนเป็นแบบจำลองของผลลัพธ์ (Prototype) ของประเทศ โดยเน้นด้านวิชาการ ตามภารกิจหลักของกรมอนามัย

4. สำหรับ สสส. ที่ให้การสนับสนุนดูแลโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใสทั้งประเทศ สามารถนำผลการวิจัยนี้ ไปเป็นข้อมูลประกอบการสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ให้มีประสิทธิภาพ สามารถทำได้จริงแล้ว โดยใช้งบประมาณไม่มาก โรงเรียนทุกแห่งสามารถทำได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลวิจัยที่พบว่า โรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส สามารถช่วยให้ระดับความสำเร็จจากการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ด้านผลผลิต (Output) อยู่ในระดับดีเยี่ยม ด้านผลลัพธ์ (Outcome) ในระดับดีเยี่ยมเช่นกัน แต่ด้านผลกระทบ (Impact) อยู่ในระดับเพียงดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบด้านโภชนาการ และด้านผลการเรียน ซึ่งจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานและต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องดำเนินการต่อไป เพื่อให้การบรรลุทั้งผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน จึงสมควรที่จะคงนโยบายโรงเรียนเด็กไทยแก้มใส ให้เป็นหนึ่งในนโยบายหลักของชาติ ในการดำเนินการเชิงบูรณาการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง[13] ตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579)[14] เชื่อมโยงจากระดับส่วนกลาง ลงสู่ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น

สรุปผลของการศึกษา

ได้ถอดบทเรียน และศึกษาเชิงลึก ของการดำเนินงานและการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส ที่ดี ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปเผยแพร่ขยายผล ให้โรงเรียนที่สนใจนำไปใช้ประโยชน์ สู่ความยั่งยืน ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการอาหาร โภชนาการ และสุขภาพเด็ก ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ในพื้นที่ที่ตั้งของโรงเรียน ส่งเสริมให้เกิดเป็นความยั่งยืนด้านอาหารและโภชนาการ โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ส่งผลให้เป็นผู้มีความรู้จริง มีทักษะด้านเกษตร สหกรณ์ อาหาร โภชนาการ และสุขภาพ เชิงผสมผสาน สู่การมีพฤติกรรมสุขภาพที่พึงประสงค์ สามารถพัฒนาตนเองสู่การเป็นพลเมืองไทยในศตวรรษที่ 21 ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

1. กระทรวงสาธารณสุข. ระบบคลังข้อมูลสุขภาพด้านการแพทย์และสาธารณสุข (Health Data Center: HDC). ตัวชี้วัดร้อยละของเด็กวัยเรียนสูงดีสมส่วน [อินเทอร์เน็ต]. นนทบุรี: 2557 [เข้าถึงเมื่อ 30 มกราคม 2561]. เข้าถึงได้จาก https://hdcservice.moph.go.th/hdc/reports/report_kpi.php?flag_kpi_level=1&flag_kpi_year=2018&source=pformated/format1.php&id=e28682b2718e6cc82b8dbb3e00f2e28e
2. กรมอนามัย, สำนักโภชนาการ. คู่มือการดำเนินงานและการติดตามประเมินผลการเจริญตามรอยพระยุคลบาท พัฒนาด้านอาหารโภชนาการและสุขภาพเด็กในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก; 2560.
3. กรมอนามัย, สำนักโภชนาการ. คู่มือการประเมินตนเองโรงเรียนต้นแบบเด็กไทยแก้มใส (ฉบับทดลองใช้ครั้งที่ 1). นนทบุรี: [ม.ป.พ.]; 2558.
4. ศิริพร จิรวัฒน์กุล. การวิจัยเชิงคุณภาพในวิชาชีพพยาบาล. ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท; 2546.
5. ประกายมาศ บรรจงรักษา, นพวรรณ เปียซื่อ, กมลรัตน์ กิตติพิมพานนท์, ชู้หงษ์ ดีเสมอ. กรณีศึกษา: การดำเนินงานด้านโภชนาการของโรงเรียนประถมศึกษา แห่งหนึ่งในจังหวัดนครปฐม. วารสารสภาการพยาบาล. 2561; 33: 125-37.

6. ดุษณีย์ สุวรรณคง, ชำนาญ ชินสีห์, พิริยะ ลักษณ์ เพชรห้วยลึก, ปัทมา รักเกื้อ, เสาวนีย์ โปษกะบุตร, อรพิน ทิพย์เดช. การรับรู้เกี่ยวกับภาวะน้ำหนักตัวเกินและอ้วนในนักเรียนของผู้ปกครอง ผู้นำชุมชนและสมาชิกชุมชน ชุมชนชนบทภาคใต้ ประเทศไทย. วารสารสาธารณสุขศาสตร์. มค.-เม.ย.2562; 49(1): 7-18.
7. จงกลนี วิทยารุ่งเรืองศรี, ไพโรจน์ กระโจมทอง, วิรัตน์ดา ดวงใจ และคณะ. ระบบบริหารจัดการอาหารและโภชนาการในโรงเรียน กรณีศึกษา 10 ศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเด็กไทยแก้มใส. มูลนิธิสร้างเสริมวิถีบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ (มอส.), บรรณาธิการ. [ม.ป.ท.]: [ม.ป.พ.]; 2561:
8. สุกัลย์ชนา ค้อศุภฤกษ์สกุล. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดโครงการอาหารกลางวันในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่าแดง (เขาค้อ) สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาค้อ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ก้าวสู่ทศวรรษที่ 2 : บูรณาการงานวิจัย ใช้องค์ความรู้ สู่ความยั่งยืน 17 มิถุนายน 2559 ณ วิทยาลัยนครราชสีมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. 2559; 308-14
9. ราเชนทร์ นพณัฐวงศกร, ทิพย์ลัดดา ชำนิกุล, ยุมรี ศรีสุรัตน์. กระบวนการประชาสังคม “บวร”หลักในการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืน. การประชุมวิชาการระดับชาติสหวิทยาการเอเชียอาคเนย์. 2559 ครั้งที่ 3. 2559; 1-9.
10. นุชา สระสม. การมีส่วนร่วมในการบริหารแบบบ้าน วัด โรงเรียน ของโรงเรียนวัด สังกัดกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปกร; 2560.
11. กิจฐเชต ไกรวาส. กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในภาคตะวันออก. [ม.ป.ท.]: มหาวิทยาลัยบูรพา; 2560.
12. พระมหาภูษิต อคฺควณฺโณ (ปุลันรัมย์). การนำหลักธรรมาภิบาลสู่การปฏิบัติเพื่อการบริหารงานขององค์กรยุคใหม่. บุรีรัมย์: [ม.ป.พ.]; [2558?]
13. สง่า ดามาพงษ์. ก้าวต่อไปเด็กไทยแก้มใส. ใน : สมาคมโภชนาการแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, บรรณาธิการ. ประชุมวิชาการโภชนาการแห่งชาติ ครั้งที่ 9 โภชนาการดีถ้วนหน้า ตามรอยพระบามเจ้าฟ้านักโภชนาการ. [ม.ป.ท.]: บจก.ปัญญมิตร การพิมพ์; 2558: 47.
14. เทพกัญญา พรหมขัติแก้ว. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทยในอีก 20 ปี ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. นิตยสาร สสวท. 2560; 45(204): 35-40.